

УДК 347.9

Кудря С.С., студентка 3 курсу спеціальності «081 Право»**Науковий керівник : Блінова Г.О., д.ю.н., доцент, професор кафедри цивільного, господарського та екологічного права***(Національний технічний університет «Дніпровська політехніка», м. Дніпро, Україна)*

ЗВІЛЬНЕННЯ ВІД СУДОВОГО ЗБОРУ В ЦИВІЛЬНОМУ ПРОЦЕСІ

Окрім клопоту, пов'язаного з оформленням відповідної позовної заяви, збиранням та наданням суду доказів на підтвердження своєї правоти в суді, на плечі особи, яка звертається до суду, лягає обов'язок сплати витрат, пов'язаних з розглядом справи у суді. Зокрема, як відомо, звертаючись до суду з позовною заявою, особа відповідно до вимог процесуального законодавства повинна сплатити судовий збір, розмір якого встановлений Законом України «Про судовий збір» [1].

За правилами статті 16 Цивільного кодексу України кожному гарантовано право на звернення до суду за захистом своїх порушених цивільних прав та інтересів. Водночас, є ситуації, коли особа не має змоги звернутись за захистом своїх прав до суду, оскільки не може сплатити судовий збір за подання позовної заяви або іншого процесуального документу - за подання якого Закон України «Про судовий збір» встановлює обов'язковість сплати судового збору [2].

Так, за ч. 1 ст. 4 цього Закону судовий збір справляється у відповідному розмірі від прожиткового мінімуму для працездатних осіб, встановленого законом на 1 січня календарного року, в якому відповідна заява або скарга подається до суду, - у відсотковому співвідношенні до ціни позову та у фіксованому розмірі. Інколи сума судового збору є непомірною для громадян, проте законодавець передбачив пільги щодо сплати судового збору, визначені вказаним Законом. З метою реалізації права особи на захист своїх інтересів суд за законом може відстрочити чи розстрочити сплату судового збору, зменшити його розмір або звільнити від його сплати (ст. 136 Цивільного процесуального кодексу України). Підстава для цього - незадовільний майновий стан сторони [2].

Аналіз ст. 5 Закону України «Про судовий збір» дозволяє розмежувати підстави звільнення від сплати судового збору, в залежності від суб'єкта звернення, а також, виходячи з характеру позовних вимог, з якими особа звертається до суду. Проте, як зазначив Верховний суд у постанові від 21 березня 2018 року у справі № 761/24881/16-ц стаття 5 Закону «Про судовий збір» не містить вичерпного переліку осіб, яким надано пільги щодо сплати судового збору, як і не містить норми про те, що пільги надаються лише за пред'явлення позову [3].

Так, незалежно від виду позову, звільняються від сплати судового збору такі особи: інваліди Великої Вітчизняної війни та сім'ї воїнів (партизанів), які загинули чи пропали безвісти, і прирівняні до них у встановленому порядку особи; інваліди I та II груп, законні представники дітей-інвалідів і недієздатних інвалідів; позивачі – громадяни, віднесені до 1 та 2 категорій постраждалих внаслідок Чорнобильської катастрофи.

Позивачі мають безумовну пільгу по сплаті судового збору та у них відсутній обов'язок надати суду квитанцію по справі такого збору у разі звернення до суду з такими позовами: про стягнення заробітної плати та поновлення на роботі; про відшкодування шкоди, заподіяної каліцтвом або іншим ушкодженням здоров'я, а також смертю фізичної особи; про стягнення аліментів, оплату додаткових витрат на дитину, стягнення неустойки (пені) за прострочення сплати аліментів, індексацію аліментів чи зміну способу їх стягнення; у спорах, пов'язаних з виплатою компенсації, повернення майна, або у справах щодо спорів, пов'язаних з відшкодуванням його вартості громадянам, реабілітованим відповідно до Закону України «Про реабілітацію жертв

політичних репресій на Україні»; про відшкодування матеріальних збитків, завданих внаслідок вчинення кримінального правопорушення; у справах у порядку, визначеному ст. 12 Закону України «Про біженців та осіб, які потребують додаткового або тимчасового захисту»; щодо спорів, пов'язаних з наданням статусу учасника бойових дій відповідно до п.п. 19, 20 ч. 1 ст. 6 Закону України «Про статус ветеранів війни, гарантії їх соціального захисту».

Також Закон встановлює пільги для певної категорії позивачів, в залежності від характеру спору, за вирішенням якого має місце звернення до суду. Зазвичай такі позовні вимоги витікають із застосування конкретного законодавчого акту, або з визначених Законом правовідносин, які є підставою для звернення до суду. Так, від сплати судового збору під час розгляду справи в усіх судових інстанціях звільняються: особи, які страждають на психічні розлади, та їх представники – у справах щодо спорів, пов'язаних з розглядом питань стосовно захисту прав і законних інтересів особи під час надання психіатричної допомоги; громадяни, які у випадках, передбачених законодавством, звернулися із заявами до суду щодо захисту прав та інтересів інших осіб; військовослужбовці, військовозобов'язані, - у справах, пов'язаних з виконанням військового обов'язку, а також під час виконання службових обов'язків; учасники бойових дій, Герої України – у справах пов'язаних з порушенням їхніх прав та інші [1].

Наприклад, у справі 761/12145/17, щодо якої Верховний суд виніс рішення 02.08.2019, особа звернулась із касаційною скаргою, яку ухвалою КЦС було залишено без руху у зв'язку із несплатою судового збору. Усуваючи недоліки, особа подала клопотання про звільнення від сплати судового збору із доданням довідки ДФС про відсутність у сторони доходу за минулий рік та перший квартал поточного року. І таке клопотання Верховний суд задовольнив. Суд нагадав про те, що право на доступ до суду, закріплене у статті 6 §1 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, не є абсолютним: воно може бути піддане допустимим обмеженням, оскільки вимагає за своєю природою державного регулювання. Держави-учасниці користуються у цьому питанні певною свободою розсуду. Однак суд повинен прийняти в останній інстанції рішення щодо дотримання вимог Конвенції; він повинен переконатись у тому, що право доступу до суду не обмежується таким чином чи такою мірою, що сама суть права буде зведена нанівець. Крім того, подібне обмеження не буде відповідати статті 6 §1, якщо воно не переслідує легітимної мети та не існує розумної пропорційності між використаними засобами та поставленою метою [2].

Ураховуючи положення пункту 1 статті 6 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод та прецедентну практику Європейського суду з прав людини, зокрема рішення від 19 червня 2001 року у справі «Креуз проти Польщі», сплата судових витрат не повинна перешкоджати доступу до суду, ускладнювати цей доступ таким чином і такою мірою, щоб завдати шкоди самій суті цього права, та має переслідувати законну мету. А тому у суду були усі підстави для задоволення вказаного вище клопотання [2].

Перелік посилань:

1. Про судовий збір. Закон України від 8 липня 2011 року № 3674-VI. Відомості Верховної Ради України. 2012. № 14. ст.87
2. Відсутність доходу за минулий рік - підстава для звільнення від сплати судового збору. URL: <http://tuipravo.info/publikatsii/novyny/item/2487-vidsutnist-dokhodu-zamynulyi-rik-pidstava-dlia-zvlnennia-vid-splaty-sudovoho-zboru.html>
3. ВС висловився щодо звільнення від сплати судового збору. Судова практика. URL: https://biz.ligazakon.net/news/204080_vs-vislovivsya-shchodo-zvlnennya-vid-splaty-sudovogo-zboru